

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

COMBAT HORTING AND ACTIVITIES OF UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

ІРІШНЬ – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ***

**14-15 липня 2020 року
м. Ірпінь**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною колегією
Національної федерації бойового хортингу України
(протокол від 24.07.2020 № 7).*

Науковий керівник конференції

Пашко П. В. – ректор Університету державної фіскальної служби України, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, проректор з питань підготовки кадрів податкової міліції – начальник Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Грищук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України;

Гарбовський Л. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 липня 2020 року) / уклад.: Е. А. Єрмоєнко. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. – 430 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Університетом державної фіскальної служби України. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

ЗМІСТ

Кукушкін К. М., Єрмоєнко Е. А. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом	6
Грищук В. А., Єрмоєнко Е. А., Чмелюк В. В., Біла В. Р., Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг у комплексі функціональної та професійної підготовки курсантів до служби в правоохоронних органах	14
Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників правоохоронних органів	28
Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу	40
Єрмоєнко Е. А. Підготовка спортсменів бойового хортингу	55
Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу	63
Чмелюк В. В., Єрмоєнко Е. А., Біла В. Р., Грищук В. А., Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів	72
Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони	95
Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як система формування готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях	110
Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб прикладної психофізичної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти	128
Єрмоєнко Е. А. Виховання вольових якостей особистості у процесі занять бойовим хортингом ..	138
Єрмоєнко Е. А. Поняття фізичної культури особистості у системі бойового хортингу	157
Єрмоєнко Е. А. Психологічне забезпечення високих спортивних досягнень у бойовому хортингу	171
Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійного вдосконалення співробітників органів внутрішніх справ	185
Єрмоєнко В. Е., Єрмоєнко Е. А. Медичний контроль змагальної діяльності з бойового хортингу	195
Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів закладів вищої освіти	215
Єрмоєнко Е. А. Фізіологічні та біохімічні аспекти фізичної підготовки співробітників поліції у процесі занять бойовим хортингом	225

89. Yeromenko, E. A. (2020). *Kvalifikatsiyna systema boyovoho khortynhu : monografia* [Qualification system of combat horting: monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, Nats. federatsia boyovogo khortynhu Ukrainy. – K. : GS «NFBKHU», 2020. – 155 p.

90. Yeromenko, E. A. (2020). *Kompleksne vykorystannia potentsialu boyovoho khortynhu dlia zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh zovnishnioyi agresii* [Comprehensive use of the potential of combat horting to ensure the national security of Ukraine in the face of external aggression]. Aktualni problemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky ta sproshchennia protsedur mizhnarodnoi torhivli : zb. tez IV nauk.-prakt. internet-konf. (m. Irpin – m. Khmelnytskyi, 25-31 travnia 2020 r.). Khmelnytskyi: Naukovo-doslidnyi tsentr mytnoi spravy, 2020. P. 18–23.

91. Yeromenko, E. A. (2020). *Kontseptsia rozvytku boyovoho khortynhu v systemi osvity Ukrainy : monografia* [The concept of combat horting development in the education system of Ukraine: monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, Nats. federatsia boyovogo khortynhu Ukrainy. – K. : GS «NFBKHU», 2020. – 122 p.

92. Yeromenko, E. A. (2020). *Navchalna prohrama z boyovoho khortynhu dlya pozashkilnykh navchalnykh zakladiv : monografia* [Curriculum on combat horting for out-of-school educational institutions: monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, [ta in.]. – K. : Palyvoda A. V., 2020. – 521 p.

93. Yeromenko, E. A. (2020). *Navchalna prohrama z boyovoho khortynhu dlya uchniv 1–11 klasiv zakladiv zagalnoi serednoyi osvity* [Combat horting curriculum for students of grades 1–11 of general secondary education institutions]: training manual.– Kyiv: Palyvoda A. V.. p. 280.

94. Yeromenko, E. (2020). *Naukove obhruntuvannia psykholoho-pedahohichnykh umov vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovya studentiv u protsesi zanyat boyovym khortynhom* [Scientific substantiation of the psychological and pedagogical conditions of education of physical culture and fundamentals of students' health in the process of combat horting]. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (physical Culture and Sports)*, (3(123), 47-56. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3\(123\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09).

95. Yeromenko, E. A. (2020). *Osoblyvosti fizychnoi i psykhologichnoi pidgotovky ta formuvannia profesiynykh yakosti kursantiv i pratsivnykiv pravookhoronnykh organiv zasobamy boyovoho khortynhu* [Features of physical and psychological training and formation of professional qualities of cadets and law enforcement officers by means of combat horting]. Prottydiya Nezakonnomu peremischenniu tovariv v rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl : tezy dop. nauk.-prakt. seminaru (15 travnia 2020 roku). Irpin. Universytet DFS Ukrainy. P. 39–42.

96. Zubaliy, N. P., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Yeromenko, V. E. (2017). *Psykhologichni ta sotsialni osnovy vykhovannia osobystosti u systemi boyovogo khortynhu* [Psychological and social bases of personality education in the system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu: Issue 8* (pp. 122–129). Kyiv: Palyvoda A. V.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКИХ СПОРТИВНИХ ДОСЯГНЕНЬ У БОЙОВОМУ ХОРТИНГУ

Єрьоменко Е. А.

професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України, учасник бойових дій

Актуальність наукового дослідження. Психологія бойового хортингу – один з тих напрямів психології, які вивчають специфіку конкретних видів діяльності людини: таких, як психологія праці, психологія гри, педагогічна психологія (психологія навчання, виховання, психологія вчителя). Місце спортивної психології в системі бойового хортингу визначається двома характеристиками: її місцем як галузі психологічної науки і місцем в системі фахових наук про бойовий хортинг [1–11; 17–26].

Як галузь загальної психології психологія бойового хортингу як виду спорту займає середнє положення в системі природних, філософських і соціальних наукових дисциплін, іноді формуючи і власні наукові напрями. У природничому напрямі відбуваються взаємні збагачення і взаємоперевірка психології бойового хортингу з фізіологією, психофізіологією, медициною, біологією, математикою, фізикою та іншими супутніми науками.

У філософському аспекті відбуваються взаємні збагачення і взаємоперевірка психології бойового хортингу як із загальнонауковими методологічними дослідженнями (історизм, системний підхід), так і зі спеціально-науковими (діяльнісний, особистісний, комплексний) підходами. У соціальному напрямі психологія бойового хортингу найтісніше пов'язана з педагогікою (навчання і виховання спортсменів, психологія тренера), соціологією (соціальна психологія бойового хортингу як виду спорту), культурологією (педагогіка бойового хортингу, соціологія бойового хортингу, психологія загальної фізичної культури).

Як одна з наук про спорт психології бойового хортингу найбільше пов'язана з теорією та методикою бойового хортингу (психологія фізичного виховання спортсменів засобами бойового хортингу), фізіологією бойового хортингу (психофізіологія бойового хортингу), спортивної гігієною (психогігієна бойового хортингу), спортивною медициною, біомеханікою бойового хортингу, спортивною метрологією тощо [12]. Не слід забувати і про те, що у психології бойового хортингу використовується значний арсенал допоміжних методів, що реалізують досягнення математики, статистики, кібернетики, електроніки, моделювання. Разом з тим, досягнення психології бойового хортингу знаходять застосування у створенні різної екіпірувальної техніки, спортивного обладнання, спорядження, в демонстраційному забезпеченні суддівства змагань, що входять органічною складовою частиною в численні інформаційні форми (телебачення, радіо, друк).

Сучасний рівень спортивних досягнень у системі бойового хортингу настільки високий, що правомірно постає питання про межі людських можливостей, що обумовлюють ці досягнення. В умовах, коли фізична, технічна і тактична підготовленість спортсменів бойового хортингу вищої кваліфікації досягла приблизно однакового рівня, результат спортивної сутички часто визначається психологічними факторами. Психічні резерви спортсмена бойового хортингу істотно визначають надійність його дій, поведінки у складних умовах змагальної боротьби і, перш за все, в бойовому хортингу вищих досягнень.

Вид спорту бойовий хортинг у загальних рисах пред'являє до спортсменів однакові вимоги, але кожен вид змагальної програми (розділ змагань), кожне спортивне амплуа має свої особливості, в тому числі і психологічні. Спортсмени мають деякі загальні характеристики, і, тим не менш, істотно відрізняються один від одного за своїми поведінковими реакціями.

Спортивна діяльність в бойовому хортингу – це завжди спеціальна діяльність у певному виді змагальної програми даного виду спорту. Спортивні якості, які виробляються в її процесі, залежать від особливостей даного виду змагальної програми, а саме:

розділ змагань «Рукопашна сутичка»;

розділ змагань «Борцівська сутичка»;

розділ змагань «Самозахист»;

розділ змагань «Форма».

Спортсмен в процесі свого тренування намагається, перш за все, розвинути ті якості, які необхідні для даного виду змагальної програми, а інші – розвиває тільки опосередковано, оскільки вони є основою для успішної роботи його в своєму виді програми.

Таким чином, певна спортивна діяльність призводить, з одного боку, до утворення специфічних якостей і структур особистості, а з іншого – до досягнення високих спортивних результатів у даному виді змагальної програми бойового хортингу [13–16].

Змагальна діяльність спортсменів бойового хортингу є основним об'єктом досліджень у психології бойового хортингу та практичного застосування психологічних рекомендацій. Для того, щоб спортсмен досяг високих спортивних результатів, необхідно знати особливості того чи іншого розділу змагань і спортивного амплуа, і відповідно до цього ті вимоги, які пред'являються до особистості спортсмена, його психічних якостей і рівня їх досконалості. Різні фахівці бойового хортингу включають у структуру особистості спортсмена різні компоненти. У психології бойового хортингу найчастіше виділяють характер у всьому різноманітті його проявів, темперамент і здібності за провідної ролі такого компонента, як спрямованість.

Психопедагогіка у бойовому хортингу

Багато педагогів, психологів, гігієністів, фізіологів, філософів, лікарів говорять про природжений характер, прагнення до руху і про велике значення рухової активності для життєдіяльності людини.

Природна потреба в русі має величезне значення для всіх функцій людського організму без винятку, включаючи психічну функцію. Орієнтуючись на дослідження останніх років, вважається, що придушення потреби в русі у людини позначається негативно, як у сенсі її органічного життя, так і в сенсі протікання психічних процесів, психічних станів, аж до прояву особистості [27–36]. Підвищення рівня рухової активності знаходиться в прямо пропорційній залежності з деякими характеристиками інтелектуальної діяльності. У процесі фізичного виховання відбувається корекція психічного стану в учнів бойового хортингу.

Основне завдання фізичного виховання спортсменів засобами бойового хортингу полягає в тому, щоб розвинути вроджену органічну потребу в русі, і потребу усвідомлену. Цілеспрямоване і усвідомлене задоволення цієї потреби в освітній, змагальній, прикладній або рекреаційно-реабілітаційній діяльності призводить до правильного і ефективного формування фізичної культури особистості спортсмена.

Відомо, що в міру зростання фізичного навантаження зростає тренуваність спортсменів. Особливо це проявляється при заняттях бойовим хортингом, коли потреба в русі має тенденцію до зростання, для чого потрібно ще більше навантаження. Однією з умов прояву активності особистості є рухові потреби, що перетворилися в звичку й активізують всі інші потреби особистості. Таким чином, використання рухів і супроводжуючих їх фізичних напружень з метою не тільки фізичного, а й духовного вдосконалення людини, слід вважати одним з найважливіших завдань психогігієнічної педагогіки бойового хортингу.

Вельми цікаві дослідження впливу фізичних навантажень на психічне здоров'я, розглянутих у світлі трьох класичних категорій психологічної науки: процеси – стани – властивості, що проводяться дослідниками науково-методичної колегії Національної федерації бойового хортингу України, і показали різноспрямованість протікання психічних процесів.

Психологія рухових потреб спортсменів бойового хортингу

Особливе місце в сфері рухових потреб займає бойовий хортинг, в якому діяльність часто пов'язана з великими фізичними навантаженнями спортсменів. Якщо такі усвідомлені потреби в заняттях бойовим хортингом як засобом забезпечення особистої безпеки або підвищення функціонального стану організму цілком зрозумілі, то на неусвідомлену потребу в цьому виді спорту як екстремальної діяльності та її характер звертали увагу фахівці науково-методичної колегії Національної федерації бойового хортингу України. Згадка про психічний характер цієї потреби є в курсі лекцій з дисципліни «Бойовий хортинг» (2020 р.) кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету державної фіскальної служби України. Говорити про наукові дослідження впливу на психофізичні показники тих чи інших компонентів бойового хортингу у процесі організації тренувань зараз, тим більше, доводиться постійно [37]. Разом з тим, дослідження динаміки змін часу реакцій, показників уваги, пам'яті, мислення та інформаційного пошуку під впливом різних за обсягом та інтенсивністю фізичних навантажень, проведене Е. А. Єрьоменком у 2019–2020 рр. в групі спортсменів бойового хортингу різної кваліфікації, дозволило дослідникові сформулювати практичні рекомендації до занять бойовим хортингом, деякі з яких з незначними доповненнями можуть бути рекомендовані для використання в дитячо-юнацьких спортивних школах України:

У психогігієнічному плані ранкові тренувальні заняття (приблизно через годину після сну до сніданку) є небажаними. Однак, якщо все ж вони проводяться, то після них, перед навчальним процесом, потрібно хоча б короточасний відпочинок (наприклад короткий сеанс аутогенного тренування або медитації). При цьому не можна забувати, що ранкова розминка з оптимальним фізичним навантаженням надає на психічну сферу позитивний вплив.

Денні та вечірні тренувальні заняття з бойового хортингу, супроводжувані звичними навантаженнями, сприяють підвищенню продуктивності психічної діяльності. Але, оскільки мнемічні процеси фактично не змінюються, а інші психічні процеси зазнають значного поліпшення, остільки в період післядії тренувальних навантажень найменш раціональною буде діяльність, спрямована на запам'ятовування будь-якого матеріалу.

Відомо, що змагальна діяльність у бойовому хортингу пов'язана зі значними фізичними і психічними навантаженнями, а в професійному бойовому хортингу – з дуже великими навантаженнями (титульний бій за звання чемпіона світу з бойового хортингу триває основний та додатковий час сутички у декілька раундів). Відомо також, що підійти до таких навантажень

можна тільки при адекватних тренувальних навантаженнях, збалансованих з відпочинком спортсмена. З огляду на гетерохронність (різі часові параметри) відновлення функцій організму спортсмена, можна з упевненістю стверджувати, що баланс між навантаженням і відпочинком є основною проблемою бойового хортингу вищих досягнень.

Різноманітність відновних процесів проявляється в тому, що після виконання різних навантажень спостерігається неоднакове повернення різних показників (біохімічних, фізіологічних, психічних) до вихідного рівня. Після великих тренувальних і змагальних навантажень найбільш тривалим виявляється відновлення психічних функцій спортсмена.

У зв'язку з цим слід зазначити, що одним з найважливіших чинників забезпечення ефективності діяльності спортсмена бойового хортингу є рівень його психічної напруги. При цьому в цілісному процесі психічної регуляції діяльності особистості спортсмена можна спостерігати три її головні компоненти: інтелектуальний, емоційний і вольовий. Не випадково в підготовці спортсменів бойового хортингу високої кваліфікації поряд з її фізичними, технічними, тактичними компонентами значне місце займають вольова і психічна підготовка [38–47]. Однак, такий поділ у достатній мірі умовний, оскільки ні розум, ні почуття не можна виокремити з цілого. При цьому, з огляду на всю важливість інтелектуального компонента, принципове значення для ефективності діяльності спортсмена бойового хортингу мають особливості взаємодії і взаємовпливу емоційного і вольового компонентів.

Психічне напруження спортсмена бойового хортингу

Психічне напруження спортсменів бойового хортингу проявляється на тренуваннях і змаганнях. Напруга в тренувальному процесі пов'язана, головним чином, з необхідністю виконувати все більш зростаюче фізичне навантаження. В екстремальних умовах змагань з бойового хортингу до нього додається психічне напруження, що диктується метою досягнення високого спортивного результату. Умовно напругу в тренуванні можна назвати процесуальною, а в змаганні – результативною. Зазвичай вони проявляються не тільки в діяльності, але і до неї, з тією різницею, що процесуальне напруження виникає безпосередньо перед тренуванням, а результативне може виникати задовго до змагання.

Відомо, що стан психічного напруження, також як і фізичної втоми, чередуються з відпочинком, і є засобом досягнення фази суперкомпенсації, тобто – метою спортивного тренування. Однак, ті супернавантаження, які використовуються в сучасному бойовому хортингу вищих досягнень можуть привести до перевтоми, психічної напруженості, тобто до зниження функцій організму, що може розглядатися як негативний фактор. Як відомо, проблемами протидії фізичній перевтомі при зниженні функцій займається *фізична реабілітація*, а при порушенні функцій – *медична реабілітація*. Що стосується психічного перенапруження, то в бойовому хортингу зазвичай прийнято ці проблеми відносити до психологічної підготовки.

Природно, що психопедагогіка бойового хортингу вищих досягнень у значній мірі відрізняється від психопедагогіки фізичного виховання і масового спорту. При цьому можна виділити психопедагогіку тренувального процесу з бойового хортингу і психопедагогіку змагання. Якщо розглядати тренувальний процес як педагогічний процес управління станами спортсмена бойового хортингу із замкнутою петлею зворотного зв'язку, то дуже важливим компонентом тут є система контролю. При управлінні психічним станом такий контроль прийнято називати **психодіагностикою**. Виходячи з того, що після великих навантажень психіка спортсмена відновлюється довше інших функцій, на перший план виходить знання тренером ознак психічного перенапруження [48–57]. На основі інформації, отриманої комплексними науковими групами під час роботи зі збірними командами України з бойового хортингу, що розглядається крізь призму клініки невротичних станів, можна виділити три стадії психічного перенапруження: нервозність, стомлюваність, і визначити загальні та специфічні для кожної стадії ознаки.

Крім психодіагностики психологічне забезпечення спортивної діяльності в бойовому хортингу включає в себе: психолого-педагогічні та психогігієнічні рекомендації, психологічну підготовку тренера і спортсмена, а також ситуативне управління станом і поведінкою спортсмена. При цьому пропонуються наступні характеристики динаміки передзмагальної і змагальної психічної напруги: стартова байдужість (СБ), бойова готовність (БГ), стартова лихоманка (СЛ), стартова апатія (СА).

Стартова байдужість означає, що спортсмен досить спокійний, і це пояснюється тим, що майбутні змагання не представляють для нього особливої значущості, рівня його підготовленості цілком достатньо для перемоги. Вважається, що СБ не може сприяти прояву резервних можливостей організму, які розкриваються тільки завдяки екстраординарним психічним станам. Тому стан СБ визначається як несприятливий. Однак, у професійному бойовому хортингу і, зокрема, в професійному підході до змагань поряд з вельми відповідальними змаганнями плануються і чисто комерційні бої, перед якими такий стан можна розглядати як бажаний.

Бойова готовність є оптимальним станом, тому що забезпечує гармонію всіх функцій організму, коли можливий прояв його резервів. Зрозуміло, що підведення спортсмена в такому стані до моменту старту вимагає величезної психопедагогічної майстерності тренера. Але навіть при філігранному підведенні спортсмена до конкретного змагання тренер має бути готовий до виникнення непрогнозованих негативних факторів, які можуть значною мірою знизити стан БГ. Це можуть бути різні організаційні витрати, а також безпосередні впливи психологічного плану.

Такі витрати, зумовлені, як правило, низькою кваліфікацією фахівців, можуть проявитися на будь-якій стадії підготовки спортсмена бойового хортингу, але особливо вони небезпечні на заключному передзмагальному етапі підготовки і в процесі змагань, тобто в підвідному і змагальному мікроциклах.

Психологічне забезпечення спортивної діяльності в бойовому хортингу

Сучасний рівень розвитку бойового хортингу, а відповідно і рівень спортивних результатів, ставить перед усіма науками, в тому числі і перед психологією, ряд проблем, що вимагають відходу від усталених уявлень і стандартних рішень. Однією з таких проблем, яка потребує переосмислення, є проблема психологічної підготовки, яка до теперішнього часу, в зв'язку із запитом спортивної практики, була основною для психології бойового хортингу.

Психологія бойового хортингу як окрема наука

Психологічна підготовка, введена для корекції окремих елементів психічного укладу людини, наприклад: «виховання волі» в рамках морально-вольової підготовки – до 80-х років розширила коло дослідження проблем. Центр досліджень змістився на вивчення проблем, пов'язаних з оцінкою особливостей особистості спортсмена: характеру, темпераменту, спрямованості особистості, інтересів, рівня домагань у спорті; максимальних можливостей спортсмена, його різних психічних якостей, які безпосереднім чином впливають на ефективність спортивної діяльності. З розвитком соціальної психології в поле інтересів спортивних психологів з'явилися питання, пов'язані з соціально-психологічними особливостями особистості і спортивної команди (психологічний клімат; формування міжособистісних відносин тощо). За останній час коло інтересів змістилося на оцінку психічних станів спортсмена і їх регуляції, а також на розробку засобів досягнення максимальної або оптимальної психічної працездатності [58–67]. Це одне з найбільш важливих практичних питань, над яким зараз дуже інтенсивно працюють багато психологів, як у бойовому хортингу, так і поза спортом. У зв'язку з постійно зростаючими навантаженнями ведеться робота щодо обґрунтування застосовуваних засобів реабілітації після великого фізичного навантаження, відповідальних змагань, напруженого спортивного сезону.

Сучасний бойовий хортинг досяг такого рівня розвитку, де фізична, технічна і тактична підготовленість найсильніших спортсменів знаходиться приблизно на одному рівні. Тому результат спортивних змагань визначається в значній мірі психологічними факторами, можливостями і резервами психіки спортсмена. Чим відповідальніше змагання, тим напруженіше спортивна боротьба, тим більшого значення набуває психічний стан і особливості особистості спортсмена. У бойовому хортингу є безліч прикладів, коли всупереч усім прогнозам, заснованим на оцінці фізичної, технічної і тактичної підготовленості спортсменів тієї чи іншої спортивної команди, виграє відносно менше підготовлений у технічному плані спортсмен, але більш загартований психологічно. Пояснюють це як правило, психологічними факторами. Високий емоційний підйом, бажання перемоги, психологічний настрій – нерідко призводять до перемоги над більш сильним суперником, який недооцінив противника і вступив у боротьбу в стані меншою психологічної мобілізованості. У науково-методичній літературі з бойового хортингу були проаналізовані питання, що зачіпають діяльність практичного психолога, який працює в галузі бойового хортингу, і відображають зміст психологічної підготовки спортсменів [68–79].

Таким чином, під психологічною підготовкою стали розуміти процес практичного застосування чітко визначених засобів і методів, спрямованих на створення психологічної готовності спортсмена. Узагальнюючи численні роботи фахівців, теорія і методика бойового хортингу вносить у зміст психологічної підготовленості такі компоненти:

- а) властивості особистості, тобто мотивація, домагання, риси характеру, темпераменту, що забезпечують високий рівень працездатності і стабільні виступи на змаганнях;
- б) психічні процеси і функції, що сприяють оволодінню прийомами техніки і тактики;
- в) стабільні (позитивні) психічні стани, що виявляються у важких умовах тренувань і змагань.

Роль психологічного забезпечення в бойовому хортингу

Разом з цим відзначимо одну особливість сучасного розвитку уявлень про психологічну підготовку. Усередині цих досліджень з'являється нове уявлення і новий підхід – психологічне забезпечення, як найбільш загальне і цілісне бачення роботи психолога в системі бойового хортингу. Виділимо основні моменти нового уявлення, що розширює наше бачення і відкриває нові перспективи розвитку практичної спортивної психології бойового хортингу. Термін «психологічне забезпечення» з'явився в лексичі спортивних фахівців відносно недавно. Незважаючи на те, що бойовий хортингу до цього часу якісно, змістовно і функціонально змінився, більшість спортивних фахівців як і раніше мислило в категоріях «підготовки спортсменів». Тому і новий термін, у силу традиції й усталеного способу мислення, був віднесений до процесу підготовки. Іншими словами, мова йшла про психологічне забезпечення підготовки спортсмена, а не нової реальності і перспектив розвитку психологічної науки у сфері практики бойового хортингу, що відкривається в даний час.

На наш погляд, оцінюючи в цілому, можна відзначити, що навіть така фіксація нового напрямку і пов'язана з цим поява поняття «психологічне забезпечення підготовки спортсменів», відображає зміну підходу до психологічних аспектів роботи зі спортсменами бойового хортингу, що, в свою чергу, є наслідком зміни підходу до процесу їх підготовки в цілому. До числа особливостей сучасного бойового хортингу, що впливають на підходи до роботи зі спортсменами, фахівці відносять зрослу конкуренцію, яка відображає високу щільність результатів учасників найбільших міжнародних змагань, коли переможців і призерів поділяють частки бала, активність і візуальні переможні чинники за рішенням суддів; зрослий обсяг тренувальних навантажень, а разом з цим розширився діапазон впливу психогенних факторів. Тому, твердження нових принципів підготовки спортсменів бойового хортингу обумовлено, в першу чергу, сучасним рівнем розвитку виду спорту і перш за все бойового хортингу вищих досягнень. Водночас, відбуваються зміни в мисленні і підходах до ролі психології в бойовому хортингу, обумовлені розвитком теоретичного і прикладного змісту в самій психологічній науці та особливостями стабільного розвитку бойового хортингу у світі. В цьому місці виділимо дві тенденції розвитку.

Перша пов'язана з процесами, що відбуваються в таких прикладних галузях психології, як психологія праці та інженерна психологія. Суть їх у тому, що в міру свого розвитку і накопичення наукових даних вони перестають бути науками, здатними лише коригувати окремі ланки трудового процесу або комплексу робочих умов [80–89]. В ході свого розвитку вони стають науками, здатними вирішувати завдання проектування трудової діяльності на основі врахування сукупності чинників різного роду і рівня, що визначають її ефективність.

Друга – пов'язана з усвідомленням значення діяльності для всіх сторін суспільного життя. Теорія діяльності з точки зору її використання в різних областях соціальної практики виступає як інструментальна система проектування і програмування. При цьому принципово те, що мова теорії діяльності дозволяє не тільки описувати існуючі, а й будувати майбутні форми тієї чи іншої практики. Виходячи з цих кардинальних змін ролі психології в соціальній практиці було здійснено аналіз численних робіт, що відображають основні напрями розвитку психології в бойовому хортингу. Тому можна фіксувати необхідність переходу від розв'язання окремих завдань, пов'язаних з її окремими сторонами, до діяльності, що базується на психологічному аналізі, проектуванні всього процесу підготовки спортсменів бойового хортингу.

Грунтуючись на аналізі сучасних тенденцій і переходу від «психологічної підготовки» до «психологічного забезпечення» виділимо наступні риси цього перехідного етапу. Завдання етапу вже не зводиться тільки до психологічної підготовки спортсменів до змагань. Йдеться про

психологічно обґрунтовану організацію всього процесу підготовки, а конкретна психологічна підготовка спортсменів до змагань розглядається як частина цієї роботи. Як організований процес психологічного забезпечення підготовки спортсменів бойового хортингу, він орієнтований не на ліквідацію несприятливих проявів психіки, а на мобілізацію психічних резервів підвищення ефективності тренувального процесу, надійності і результативності змагальної діяльності у системі бойового хортингу. До необхідних умов ефективності можна віднести планування (або в широкому сенсі – проектування) психологічного забезпечення підготовки спортсменів бойового хортингу, в основі якого покладено вимоги виду спорту до психічної організації спортсменів. До достатніх умов можна віднести зміну і формування нових форм соціально-психологічних відносин у системі «спортсмен – тренер», де вони повноправні, і є активістами планування та реалізації програми підготовки. Звідси вимога до спільної роботи – співпраця тренера, спортсмена і психолога, їх взаєморозуміння, засноване на досить глибоких знаннях тренера в області психології, на готовності психолога зрозуміти проблеми тренера і спортсмена, на відкритості до точки зору партнера у спільній роботі.

Методи психологічного забезпечення в бойовому хортингу

Виходячи з аналізу теоретичних і практичних робіт в області психології бойового хортингу психологічне забезпечення підготовки спортсменів визначається як система заходів, спрямованих на мобілізацію резервів психіки спортсменів, які забезпечують високу ефективність навчально-тренувального процесу, високу надійність і результативність змагальної діяльності. До основних складових психологічного забезпечення підготовки спортсменів бойового хортингу слід віднести аналіз вимог, що пред'являються даним видом спорту, в якому воно проводиться, до психіки спортсменів, планування підготовки спортсменів з урахуванням психологічних факторів, навчальні та розвивальні програми, спрямовані на формування необхідних спортсменам психотехнічних навичок, розвиток професійно важливих властивостей психіки; корекційні і реабілітаційні програми, пов'язані з наданням допомоги спортсменам і тренерам у вирішенні виникаючих у них психологічних проблем; програм забезпечення виступів у відповідальних змаганнях; програми психологічного контролю.

Погоджуючись у цілому з таким поданням, а також зберігаючи все позитивне, що було накопичено за десятиліття роботи різних психологів у спорті, підведемо попередні підсумки цього етапу розвитку. Уявлення про психологічну підготовку, як і сама практична робота психологів, постійно збагачувалися і розвивалися [90–98]. Наслідком цього стало, по-перше, те, що намітилася тенденція зміни орієнтирів у роботі психологів і вихід на новий рівень бачення психологічної підготовки спортсменів; по-друге, новим узагальненням стало подання про психологічне забезпечення; по-третє, назріло питання про створення міжпредметної області – психології бойового хортингу. Іншими словами, мова йде не тільки про епізодичну участь психологів у бойовому хортингу, не тільки про дослідження проблем і не тільки про консультативно-діагностичні заходи, а про безпосередню практичну роботу психолога, а отже, і про створення нової предметно-прикладної області. Узагальнюючи цілий цикл робіт, скорочено виділимо головне. Аналіз робіт з психологічної підготовки спортсменів показав, з одного боку, їх необхідність, а з іншого – їх недостатність. Це пов'язано з тим, що процес підготовки і його предмет – готовність, є результатом і наслідком впливу багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, які в кінцевому підсумку впливають на психіку спортсмена бойового хортингу, а отже є психологічними за своїм змістом. У зв'язку з цим, потрібен аналіз усіх змінних процесу підготовки, а не тільки аналіз однієї складової – стан спортсмена.

До основних недоліків такого уявлення можна віднести:

а) у змістовному плані робота психолога була обмежена умінням володіти засобами психорегуляції або іншими різновидами (гіпноз, навіювання тощо). Звичайно це позитивний момент у роботі, але це лише один із засобів в арсеналі психологічної діяльності. Відповідаючи запитам спортивної практики бойового хортингу, психологія змушена була значно збіднити свою допомогу і не реалізовувати наявні численні засоби;

б) об'єктом підготовки був спортсмен. При цьому, тренер, як головна керівна ланка всім спортивно-педагогічним процесом, випадав з процесу підготовки, і отже з психологічного розгляду. На наш погляд, по-перше, спортсмен бойового хортингу є не об'єктом впливу тренера або психолога, а повноправним учасником процесу підготовки, тобто суб'єктом цього процесу;

по-друге, сьогодні психологічна підготовка потрібна не тільки спортсмену, а й тренеру, а також усім, задіяним у підготовці;

в) до сих пір підготовка була орієнтована на окремі структури особистості спортсмена (властивості, процеси, функції), а не на цілісну, системну психічну організацію внутрішнього світу людини-спортсмена;

г) підготовка, як одна з форм роботи психолога, була, в основному, забезпечена діагностичними методами, за результатами яких пропонувалися приватні рекомендації тренеру, який, у свою чергу, вільний був приймати чи не приймати їх. Психолог у цьому процесі не був особою, яка організує процес, і від нього мало що залежало. Широкий набір засобів і методів, які формують особистість людини, розроблених у західній і пострадянській психології виявився досі не затребуваним.

Внаслідок цього діяльність психолога була малоефективна. Аналіз роботи спортивних психологів дозволяє нам констатувати:

1) чисельність фахівців такого роду є недостатньою;

2) серед працюючих є як випускники інститутів фізичної культури, так і випускники факультетів психології;

3) ефективність їх роботи залежить від того, наскільки одні оволоділи психологічними знаннями та вміннями, а інші – специфікою бойового хортингу;

4) одні легко входять у спортивний колектив бойового хортингу, але зводять психологічну підготовку до емпіричної роботи на рівні здорового глузду; інші ніяк не входять у спортивний колектив, намагаються грамотно провести обстеження, але їх результати і пояснення не завжди знаходять розуміння серед практиків бойового хортингу;

5) основою неефективності роботи психологів є не стільки те, що вони говорять «різними мовами», скільки наявність двох, поки не сумісних, розвинених науково-практичних інфраструктур: психології і виду спорту – бойового хортингу. Таким чином, можна фіксувати, з одного боку, розрив між потребою бойового хортингу в психологічних засобах і відсутністю підготовки фахівців цієї міжпредметної області, а з іншого – розрив між фахівцями з психології та бойового хортингу. Разом з тим, психологічна наука настійно, після довгих десятиліть перебування на периферії суспільного життя, потребує виходу на практику, а спортивна наука бойового хортингу також настійно вимагає нового бачення і технік підготовки спортсменів до тренувальної і змагальної діяльності.

З огляду на всі ці обставини і тенденції сучасного етапу розвитку бойового хортингу, необхідно виходити з того, що бойовий хортинг (як елемент фізичної культури) є однією з форм суспільного устрою, однією з форм життєдіяльності людини, певним способом життя, з усіма наслідками, що випливають. Заслуга ХХ століття в тому, що спорт став професією, став однією з форм «трудої» діяльності. Спорт представляє собою на даний момент розвинену інфраструктуру, невід'ємну частину світової культури, галузь виробництва матеріальних і духовних цінностей, яка виробляє і відтворює психологічний світ людини – особистість спортсмена і тренера.

Виходячи з цього, стає наочно видно роль і необхідність психолога у сфері бойового хортингу. Тому мова йде не про психологічне забезпечення підготовки спортсмена, яка є лише окремим компонентом більш загальної діяльності психолога, а про психологічне забезпечення всього спортивного простору, всієї спортивної культури, участі психологічної науки в «спортивному виробництві людини засобами бойового хортингу». Отже, до теперішнього часу створені всі умови і передумови для завдання області, міжпредметної за своїм змістом, яку можна позначити як **психологія бойового хортингу**.

Пройдений нами аналіз дозволив виділити ряд вузлових проблем, що виникають перед спортсменом і тренером, і які, у свою чергу, вимагають психологічного рішення. Ці проблеми виникають у зв'язку з оволодінням, розвитком, вдосконаленням і реалізацією спортивної діяльності. Одні проблеми як би концентруються на стороні спортсмена бойового хортингу, інші на боці тренера, треті кореняться у системі взаємовідносин «спортсмен – тренер». Можна констатувати, що спортивна діяльність в бойовому хортингу (як втім і будь-яка інша культурно-історична форма діяльності) є джерелом породження не тільки специфічних проблем спортсмена і тренера, але і психічних новоутворень особистості.

Роль спортивного психолога у психологічному забезпеченні тренувального процесу

В рамках запропонованої системи психологічного забезпечення практичний психолог отримує можливість найбільш продуктивно будувати свою діяльність, виділяючи в ній основні напрями та проблеми. До основних проблема віднесемо: розробка і подальша робота щодо дослідження особистості спортсмена і тренера; психологічне забезпечення організації систем «спортсмен – тренер», «спортсмен – спортсмен», «спортсмен – команда», «спортсмен – сім'я», «спортсмен – кар'єра» тощо, а також підготовки до змагань; розробка дослідних програм з психології управління спортивним рухом у системі бойового хортингу; вдосконалення освітніх програм навчання і виховання спортсменів бойового хортингу (що мають і не мають відхилень у фізичному розвитку) тощо.

До напрямів його професійної діяльності можна віднести: організаційно-методичну, дослідницько-аналітичну, психотерапевтичну та консультаційну роботу, а також вдосконалення професійної компетентності та умов освоєння і вдосконалення спортивної діяльності в бойовому хортингу. В сукупності вони охоплюють питання психодіагностики, розвитку та психокорекції, психологічної реабілітації, психогієни, психопрофілактики, психологічного супроводу праці і життя соціальних суб'єктів, психологічного консультування та освіти.

В ході аналітичної роботи з вивчення проблем спортивної діяльності в бойовому хортингу, праці діючих спортивних психологів, змісту і завдань навчання, тренувального процесу і процесу підготовки спортсменів було сформульовано основні вимоги до підготовки практичного психолога: методи, форми і зміст навчання повинні будуватися і здаватися практичними завданнями, що виникають у бойовому хортингу, і визначатися тими функціональними компонентами (вміннями, здібностями), якими має володіти психолог практик для ефективного забезпечення спортивної діяльності в системі бойового хортингу.

Висновок. На закінчення відзначимо, що проблеми, які ми поставили дуже актуальні. На наш погляд, підняті в цій науковій статті питання, як і уявлення, що розвиваються нами, привернуть увагу фахівців бойового хортингу не тільки до обговорення, але до спільної практичної роботи з підготовки спортивних психологів. Безсумнівно, що введення в спортивну практику бойового хортингу психологів значно збагатить арсенал засобів діяльності тренера, розширить кругозір спортсмена, змістовно поглибить і гуманізує світогляд спортивних практиків, а в цілому сприятиме підвищенню культури і вдосконаленню тренувального процесу.

Коли є попит на фахівців, то розвивається вся галузь. Перш за все, звичайно, треба офіційно виділити психологію бойового хортингу в самостійну спеціальність, щоб можна було здійснювати цілеспрямовану підготовку кадрів, проводити дослідження, захищати дисертації, що не підлаштовуватися під найбільш близьку галузь. Це велика робота, але механізм цього процесу відомий і апробований на інших спеціальностях.

Наступний крок – це реальне впровадження спортивних психологів у різні ланки підготовки спортсменів бойового хортингу, оскільки, незважаючи на зовнішню згоду з важливістю цього напрямку, постійної роботи навіть з провідними клубами і спортсменами не ведеться. Необхідно, щоб спортивний психолог разом з тренером і лікарем став обов'язковим фахівцем у всіх фізкультурних закладах, а в якості зразкового орієнтира можна використовувати процес впровадження психологів у середню школу. Природно, що діяльність спортивних психологів у різних організаціях бойового хортингу буде ефективною тільки в умовах постійного вдосконалення, обміну досвідом, взаємодопомоги, що передбачає активне функціонування централізованої структури, створення консультаційної служби, регулярних зборів і спеціалізованого друкованого видання. Водночас, більшість тренерів, спортсменів намагаються вирішувати свої психологічні проблеми ґрунтуючись більшою мірою на «своєму життєвому досвіді», без урахування психологічних закономірностей спортивної діяльності. І, як показала практика, це їм вдається досить рідко.

Психологія бойового хортингу, як і багато іншого в спорті, тримається за рахунок здорового фанатизму, уваги до проблем спортсменів і готовності їх вирішувати, щирого патріотизму і бажання бачити представників своєї країни серед переможців різних міжнародних змагань. В актив психології бойового хортингу можна віднести детально розроблену систему психодіагностики особистості і психічних станів спортсмена, що дозволяє виявляти сильні і слабкі сторони спортсменів бойового хортингу, робити прогноз ефективності їх майбутньої

діяльності в умовах тренувань і змагань, що дає можливість вносити необхідні корективи у процес їх підготовки. В цей же актив можна занести різноманітні методи психологічних впливів і управління психічними станами спортсменів (методи психічної регуляції і саморегуляції), що показали свою достатню ефективність у регуляції психічним станом спортсменів у багатьох стрес-змагальних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойовий хортинг – національний вид спорту і школа підготовки українського воїна / І. Суліма, Е. Єрмоєнко, К. Кукушкін, С. Полторацький // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 71–82.
2. Бойовий хортинг – система національно-патріотичного виховання дітей та молоді / О. Бухтіяров, Е. Єрмоєнко, О. Буток, В. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 61–70.
3. Бойовий хортинг – фундаментальний осередок воїнських традицій української землі / С. Параниця, Е. Єрмоєнко, Г. Коломоєць, В. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 105–115.
4. Бойовий хортинг у впровадженні науково-методичної літератури з рекреації, фізичної реабілітації і художніх творів спортсменами підліткового та студентського віку / С. Бадьора, Е. Єрмоєнко, М. Тимчик, В. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць. – 2018. – Вип. 9. – С. 190–199.
5. Бойовий хортинг у закладах загальної середньої освіти / О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко, Ю. В. Черпак, І. В. Суліма // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 544–553.
6. Бойовий хортинг у комплексі функціональної та професійної підготовки курсантів до служби в правоохоронних органах / В. А. Гришук, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Чмелюк, В. Р. Біла, О. А. Бухтіяров // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 14–28.
7. Бойовий хортинг у методиці вдосконалення силових якостей спортсменів різного віку / А. Литвиненко, Е. Єрмоєнко, О. Остапенко, В. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 214–222.
8. Бойовий хортинг у програмі навчання і професійно-прикладної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей закладів вищої освіти України / В. Біла, Е. Єрмоєнко, В. Гришук, О. Бухтіяров // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 6–19.
9. Бойовий хортинг у системі підготовки співробітників правоохоронних органів до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла, В. В. Бондарчук, С. П. Бобік // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 513–527.
10. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів / Е. Єрмоєнко, В. Чмелюк, В. Біла, В. Гришук // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 52–60.
11. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла, В. А. Гришук, О. А. Бухтіяров // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 72–95.
12. Бойовий хортинг як засіб виховання справедливості в молодших школярів у процесі гурткових занять / С. Болтівець, Е. Єрмоєнко, О. Остряньська, В. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 148–160.
13. Бойовий хортинг як засіб військово-прикладної та фізичної підготовки особового складу підрозділів з протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький, І. В. Суліма, О. І. Марченко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 43–58.
14. Бойовий хортинг як засіб фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів / О. Буток, Е. Єрмоєнко, С. Болтівець, В. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 220–231.
15. Бойовий хортинг як засіб формування в школярів фізичних здібностей як основи тверезого способу життя в майбутній життєдіяльності / О. Остапенко, М. Зубалій, Е. Єрмоєнко, М. Тимчик // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 166–172.
16. Бойовий хортинг як система морально-етичного виховання особистості / Т. Федорченко, Е. Єрмоєнко, І. Суліма, С. Полторацький // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 42–51.
17. Гречана Л. О. Бойовий хортинг у системі початкової школи закладів загальної середньої освіти / Л. О. Гречана, Е. А. Єрмоєнко, С. М. Солодько // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 554–563.
18. Гришук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. Л. Гришук,

Е. А. Єрмоєнко, О. А. Бухтіяров // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 59–73.

19. Гришук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної, функціональної підготовки студентів, курсантів і слухачів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / В. Л. Гришук, Е. А. Єрмоєнко // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіт», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 537–544.

20. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.

21. Єрмоєнко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.

22. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 203 с.

23. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників правоохоронних органів / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 28–40.

24. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.

25. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.

26. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Нац. федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 138 с.

27. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.

28. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /Фізична культура і спорт». – 2019. – Вип. 10 (118). – 2019. – С. 49-56.

29. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.

30. Єрмоєнко Е. А. Виховний потенціал та філософська основа бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 147–157.

31. Єрмоєнко Е. А. Військово-патріотичне виховання старшокласників засобами бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін // К. : Паливода А. В., 2020. – 1110 с.

32. Єрмоєнко Е. А. Військово-прикладний і бойовий хортинг у системі професійної підготовки допризовної молоді, військовослужбовців та правоохоронців / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіт», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 527–533.

33. Єрмоєнко Е. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.

34. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.

35. Єрмоєнко Е. А. Кваліфікаційна система бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 155 с.

36. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії / Е. А. Єрмоєнко // Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конфе., 25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. – С. 18–23.

37. Єрмоєнко Е. А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. – К.: ГС «НФБХУ», 2020. – 122 с.
38. Єрмоєнко Е. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.
39. Єрмоєнко Е. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 127–138.
40. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма з бойового хортингу для позашкільних навчальних закладів : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ун-т ДФС України, [та ін.]. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2020. – 521 с.
41. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма з бойового хортингу для учнів 1–11 класів закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2020. – 280 с.
42. Єрмоєнко Е. А. Наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом [Електронний ресурс] / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / фізична культура і спорт /» – 2020. – Вип. 3(123). – С.47–56. – Режим доступу : [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3\(123\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09)
43. Єрмоєнко Е. А. Основні принципи бойового хортингу. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць*. К. : Паливода А. В. 2018. Вип. 9. С. 22–31.
44. Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 40–55.
45. Єрмоєнко Е. А. Особливості фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів засобами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 39–42.
46. Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 95–110.
47. Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 63–72.
48. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.
49. Єрмоєнко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 191 с.
50. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
51. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
52. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
53. Івашковський В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. Івашковський, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
54. Кукушкін К. М. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом / К. М. Кукушкін, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 6–14.
55. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
56. Методика викладання бойового хортингу для студентів та курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / Е. Єрмоєнко, В. Чмелюк, В. Гришук, С. Бадьора. // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 196–219.

57. Остряньська О. Бойовий хортинг у впровадженні творчих здобутків передового регіонального педагогічного досвіду формування у старших дошкільників соціально-комунікативних умінь у театралізованій діяльності з використанням хортинг-ляльок / О. Остряньська, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 173–186.

58. Петрочко Ж. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у школярів і студентів / Ж. Петрочко, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 34–45.

59. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрьоменко ; Мін-во освіти і науки України, Мін-во молоді та спорту України, Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання. – К. : Паливода А. В., 2016. – 544 с.

60. Присяжнюк С. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. Присяжнюк, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.

61. Психологічні та соціальні основи виховання особистості у системі бойового хортингу / Н. Зубалій, М. Зубалій, Е. Єрьоменко, В. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 122–129.

62. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.

63. Силова підготовка школярів 14-17 років на уроках фізичної культури з елементами бойового хортингу / Е. Єрьоменко, С. Болтівець, І. Суліма, В. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 158–165.

64. Сичов С. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. Сичов, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.

65. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг у підрозділах державної митної служби для підготовки співробітників до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрьоменко, В. В. Бондарчук // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 7–25.

66. Yeromenko E. Combat horting and culture of athletes / E. Yeromenko // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 94–102.

REFERENCES

67. Badiora, S. M., Yeromenko, E. A., Tymchuk, M. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng u vprovadzheni naukovo-metodychnoi literatury z rekreatsii i fizychnoi reabilitatsii sportsmeniv pidlitkovoho ta studentskoho viku* [Combat horting in the introduction of scientific and methodological literature on recreation and physical rehabilitation by adolescent and student athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 190–199). Kyiv: Palyvoda A. V.

68. Boltivets, S. I., Yeromenko, E. A., Ostrianska, O. A., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng yak zasib vykhovannia spravedlyvosti v molodshykh shkoliariv u protsesi hurtkovykh zaniat* [Combat horting as a means of educating justice in junior high school students in the process of group classes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 148–160). Kyiv: Palyvoda A. V.

69. Bukhtiyarov, O. A., Yeromenko, E. A., Butok, O. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng – systema natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditey ta molodi* [Combat horting is a system of national-patriotic education of children and youth]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 61–70). Kyiv: Palyvoda A. V.

70. Chmeliuk V. V., Yeromenko, E. A., Bondarchuk V. V. (2020). *Boyovyi khortyng u pidrozdilakh derzhavnoi mytnoi sluzhby dlia pidhotovky spivrobitynykiv do protydii nezakonnomu peremishchenniu tovariv u rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl na skhodi Ukrainy* [Combat horting in the units of the State Customs Service to prepare employees to combat the illegal movement of goods in the areas of the Joint Forces Operation in eastern Ukraine]. *Protydiya Nezakonnomu peremishchenniu tovariv v rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl : tezy dop. nauk.-prakt. seminaru (15 travnia 2020 roku)*. Irpin. Universytet DFS Ukrainy. P. 7–25.

71. Ivashkovskiy, V. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Psykhomotoryka ta psykho-fizyologichni osoblyvosti pidgotovky sportsmeniv boyovogo khortyngu* [Psychomotor skills and psycho-physiological features of training of combat horting athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 130–138). Kyiv: Palyvoda A. V.

72. Gryshchuk V. L., Yeromenko, E. A., Bukhtiyarov O. A. (2020). *Boyovyi khortyng yak zasib profesiyno-prykladnoi pidgotovky pravookhorontsiv do vykonannia sluzhbovo-boyovykh zavdan z protydii kontrabandi u rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl* [Combat horting as a means of professional and applied training of law enforcement officers to perform combat missions to combat smuggling in the areas of the Joint Forces Operation]. *Protydiya Nezakonnomu peremishchenniu tovariv v rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl : tezy dop. nauk.-prakt. seminaru (15 travnia 2020 roku)*. Irpin. Universytet DFS Ukrainy. P. 59–73.

73. Lytvynenko, A. M., Yeromenko, E. A., Ostapenko, O. I., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng u metodytsi vdoskonalennia sylovykh yakosti sportsmeniv riznoho viku* [Combat horting in the method of improving the strength of athletes of different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 214–222). Kyiv: Palyvoda A. V.

74. Yeromenko, E. A. (2020). *Boyovyi khortyng – profesiyno-prykladnyi vyd sportu pravookhoronnykh organiv Ukrainy : monografiya* [Combat horting is a professionally applied sport of law enforcement agencies of Ukraine:

- monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, Nats. federatsia boyovogo khortyngu Ukrainy. – K. : GS «NFBKHU», 2020. – 203 p.
75. Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib optymizatsii funktsionalnoi pidgotovky studentiv i kursantiv spetsializovanykh zakladiv vyschoi osvity ta spivrobotnykiv pravookhoronnykh organiv* [Combat horting as a means of optimizing the functional training of students and cadets of specialized higher education institutions and law enforcement officers]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 19–33).
76. Yeromenko, E. A. (2020). *Boyovyi khortyng yak zasib profesiyno-psykholohichnoi pidgotovky spivrobotnykiv pravookhoronnykh organiv Ukrainy : monografia* [Combat horting as a means of professional and psychological training of law enforcement officers of Ukraine: monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, Nats. federatsia boyovogo khortyngu Ukrainy. – K. : GS «NFBKHU», 2020. – 138 p.
77. Yeromenko, E. A. (2019). *Vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovya studentiv u protsesi zanyat boyovym khortyngom* [Education of physical culture and basics of students' health in the process of combat horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works.* – K.: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue. 10 (118) 19. P. 49–56.
78. Yeromenko, E. A., Kukushkin K. M. (2020). *Viyskovo-patriotychne vykhovannia starshoklasnykiv zasobamy boyovogo khortyngu : monografia* [Military-patriotic education of high school students by means of combat horting: monograph]. K. : Palyvoda A. V., 2020. 1110 p.
79. Yeromenko, E. A. (2017). *Vsesvitnie ukrainske zemliatstvo ta diaspora u sprianni rozvytku boyovogo khortyngu* [World Ukrainian fellowship and diaspora in promoting the development of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 56–79).
80. Yeromenko, E. A. (2019). *Znachymist tsinnosti fizychnoi kultury ta osnov zdorovya dlya studentiv i kursantiv, yaki zaymayutsya boyovym khortyngom* [Importance of values of physical culture and bases of health for students and cadets who are engaged in combat horting]. *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works.* – K.: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue. 11 (119) 1. P. 71–79.
81. Yeromenko, E. A. (2020). *Kvalifikatsiyna systema boyovoho khortynhu : monografia* [Qualification system of combat horting: monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, Nats. federatsia boyovogo khortyngu Ukrainy. – K. : GS «NFBKHU», 2020. – 155 p.
82. Yeromenko, E. A. (2020). *Kompleksne vykorystannia potentsialu boyovoho khortynhu dlia zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh zovnishnioyi agresii* [Comprehensive use of the potential of combat horting to ensure the national security of Ukraine in the face of external aggression]. Aktualni problemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky ta sproshchennia protsedur mizhnarodnoi torhivli : zb. tez IV nauk.-prakt. internet-konf. (m. Irpin – m. Khmelnytskyi, 25-31 travnia 2020 r.). Khmelnytskyi: Naukovo-doslidnyi tsentr mytnoi spravy, 2020. P. 18–23.
83. Yeromenko, E. A. (2020). *Kontseptsia rozvytku boyovoho khortynhu v systemi osvity Ukrainy : monografia* [The concept of combat horting development in the education system of Ukraine: monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, Nats. federatsia boyovogo khortyngu Ukrainy. – K. : GS «NFBKHU», 2020. – 122 p.
84. Yeromenko, E. A. (2020). *Navchalna prohrama z boyovoho khortynhu dlya pozashkilnykh navchalnykh zakladiv : monografia* [Curriculum on combat horting for out-of-school educational institutions: monograph]. Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Universytet DFS Ukrainy, [ta in.]. – K. : Palyvoda A. V., 2020. – 521 p.
85. Yeromenko, E. A. (2020). *Navchalna prohrama z boyovogo khortynhu dlya uchniv 1–11 klasiv zakladiv zagalnoi serednyoi osvity* [Combat horting curriculum for students of grades 1–11 of general secondary education institutions]: training manual.– Kyiv: Palyvoda A. V.. p. 280.
86. Yeromenko, E. (2020). *Naukove obhruntuvannia psykholoho-pedahohichnykh umov vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovya studentiv u protsesi zanyat boyovym khortynhom* [Scientific substantiation of the psychological and pedagogical conditions of education of physical culture and fundamentals of students' health in the process of combat horting]. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (physical Culture and Sports)*, (3(123), 47-56. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3\(123\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09).
87. Yeromenko, E. A. (2020). *Osoblyvosti fizychnoi i psykholohichnoi pidgotovky ta formuvannia profesiynykh yakosti kursantiv i pratsivnykiv pravookhoronnykh organiv zasobamy boyovoho khortynhu* [Features of physical and psychological training and formation of professional qualities of cadets and law enforcement officers by means of combat horting]. *Protydiya Nezakonnomu peremischenniu tovariv v rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl : tezy dop. nauk.-prakt. seminaru (15 travnia 2020 roku)*. Irpin. Universytet DFS Ukrainy. P. 39–42.
88. Ostapenko, O. I., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Tymchuk, M. V. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib formuvannia v shkoliariv fizychnykh zdibnosti yak osnovy tverezogo sposobu zhyttia v maybutniy zhyttediyalnosti* [Combat horting as a means of forming physical abilities in schoolchildren as the basis of a sober lifestyle in future life]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 166–172). Kyiv: Palyvoda A. V.
89. Ostrianska, O. A., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng u vprovadzheni tvorchykh zdotukiv peredovogo regionalnogo pedagogichnogo dosvidu formuvannia u starshykh doshkilnykiv sotsialno-komunikatyvnykh umin u teatralizovaniy diyalnosti z vykorystanniam khortyng-lialioik* [Combat horting in the implementation of creative

achievements of advanced regional pedagogical experience in the formation of senior preschoolers' social and communicative skills in theatrical activities with the use of horting puppets]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 173–186). Kyiv: Palyvoda A. V.

90. Paranytsia, S. P., Yeromenko, E. A., Kolomojets, H. A., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortynh – fundamentalnyi oseredok voinskykh tradytsiy ukrainskoi zemli* [Combat horting is a fundamental center of military traditions of the Ukrainian land]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 9 (pp. 102–111). Kyiv: Palyvoda A. V.

91. Petrochko, Zh. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortynh yak zasib vykhovannia patriotyzmu u shkoliariv i studentiv* [Combat horting as a means of educating patriotism in schoolchildren and students]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 34–45). Kyiv: Palyvoda A. V.

92. Petrochko, Zh. V. & Yeromenko, E. A. (2016). *Khortynh – shkola syly i tchesti yunoho ukrainsia* [Horting is the school of power and honor of young Ukrainian]. Kyiv: Palyvoda A. V.

93. Prysiazhniuk, S. I., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortynh ta problema aktyvnogo vidpochynku sportsmeniv u rizni vikovi periody* [Combat horting and the problem of active recreation of athletes at different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 206–218). Kyiv: Palyvoda A. V.

94. Savchenko A. Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

95. Sychov, S. O., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortynh ta osoblyvosti optymizatsii upravlinnia atletychnym trenuvanniam u protsesi sportyvnoi diyalnosti* [Combat horting and features of optimization of athletic training management in the process of sports activity]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 219–225). Kyiv: Palyvoda A. V.

96. Zubaliy, N. P., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Yeromenko, V. E. (2017). *Psykhologichni ta sotsialni osnovy vykhovannia osobystosti u systemi boyovogo khortynhu* [Psychological and social bases of personality education in the system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 122–129). Kyiv: Palyvoda A. V.

97. Bila, V. R., Yeromenko, E. A., Gryshchuk, V. L., Bukhtiyarov, O. A. *Boyovyi khortynh u program navchannia i profesiyno-prukladnoi pidgotovky kursantiv pravookhoronnykh spetsialnostei zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy* [Combat horting in the program of training and professional and applied training of cadets of law enforcement specialties of higher education institutions of Ukraine]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 11 (pp. 6–19). Kyiv: Palyvoda A. V.

98. Chmeliuk V. V., Yeromenko, E. A., Bila V. R., Bondarchuk V. V. Bobik S. P. (2020) *Boyovyi khortynh u systemi pidgotovky spivrobotnykiv pravookhoronnykh orhaniv do protydii nezakonnomu peremishchenniu tovariv u rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl* [Combat horting in the system of training law enforcement officers to combat the illegal movement of goods in the areas of the joint forces operation] / *Shliakhy udoskonalennia profesiynykh kompetentnosti fakhivtsiv v umovakh syohodennia : mater. mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. 28-29 travnia 2020 r. / Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Derzh. nauk. ustanova «Instytut modernizatsii zmistu osvity»*, [ta in.]. – Kyiv. – P. 513–527.

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Єрмоєнко Е. А.

професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України, учасник бойових дій

Актуальність наукового дослідження. Фізична підготовка в органах внутрішніх справ України являє собою складову частину системи відомчої професійної освіти, нерозривно пов'язаної з процесами, що відбуваються у суспільно-політичному та соціально-економічному житті держави [1–12; 18–29]. Принципові зміни базисних характеристик сучасного українського суспільства, зростання обсягу і ускладнення завдань, що вирішуються органами внутрішніх справ, зміна якісних параметрів злочинності зумовлюють потребу у впровадженні бойового хортингу для підвищення рівні професійно-прикладної фізичної готовності співробітників органів внутрішніх справ до ефективної правоохоронної діяльності.

Єрмоєнко Едуард Анатолійович	кандидат педагогічних наук, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, член кафедри ЮНЕСКО «Превентивна освіта і соціальна політика», Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України, президент Всесвітньої федерації бойового хортингу, учасник бойових дій
Зверєв Антон Віталійович	інспектор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, майстер спорту України, капітан податкової міліції
Ільницький Іван Романович	лікар вищої категорії, віце-президент Національної федерації бойового хортингу України, майстер бойового хортингу, інструктор
Кукушкін Костянтин Миколайович	головний спеціаліст відділу з питань державної служби, професійного навчання та урядових нагород Департаменту кадрового забезпечення Секретаріату Кабінету Міністрів України, учасник бойових дій
Ляховець Олеся Олександрівна	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Рудей Дмитро Юрійович	директор Київської інженерної гімназії, учитель-методист
Тимчик Микола Валерійович	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри футболу Національного педагогічного університету імені Миколи Драгоманова, науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, майстер спорту України з хортингу
Тішин Андрій Володимирович	старший викладач кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, майстер бойового хортингу
Чмелюк Василь Васильович	кандидат юридичних наук, проректор з питань підготовки кадрів податкової міліції – начальник Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, полковник податкової міліції, учасник бойових дій
Щапвалов Борис Борисович	кандидат психологічних наук, доцент, президент Міжнародної федерації поліцейського хортингу, президент Федерації поліцейського хортингу України, віце-президент Національної федерації бойового хортингу України

Наукове видання

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

(українською, російською та англійською мовами)

*Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції*

14-15 липня 2020 р., м. Ірпінь, Університет ДФС України

Колектив авторів
Друкується в авторській редакції

Упорядник: Е. А. Єрмоєнко

Підписано до друку 29.08.2020 р.
Формат 84x108/16
Умов. друк. арк. 45,15

Папір офсетний
Друк офсетний
Гарнітура Times

Зам. № 0238
Наклад 50 пр.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром Університету ДФС України.
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції (серія ДК № 5104 від 20.05.2016 р.)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ